

Mat Coehoorn-Spilker (1899-1989)

Mat Spilker werd op 9 oktober 1899 geboren te Hillegom, als jongste van negen kinderen in een Nederlands-Hervormd gezin. Ze had zes broers boven zich, van wie één met epilepsie. Twee kinderen overleden al jong aan tuberculose. Haar vader was psychisch beschadigd door ervaringen die hij had opgedaan tijdens de Atjeh-oorlog; hij pleegde zelfmoord toen Mat 19 jaar oud was. Moeder regeerde het gezin met straffe hand.

Mat volgde de MULO en wist al vroeg dat ze de verpleging in wilde. Vanwege de zeer zware werktijden in het Diaconessenhuis te Haarlem (slechts eens per drie maanden een vrije dag!), stapte ze in 1920 over naar de B-opleiding in Santpoort. Uit eigen beweging volgde ze naast haar werk cursussen in Engels en Duits. Op 29 november 1922 slaagde ze voor het eindexamen. Na het behalen van haar B-diploma bleek dat haar moeder een 'cultuurschok' als een noodzakelijk onderdeel van de opvoeding beschouwde. Omdat het bovendien een lastige tijd was om een vaste baan als gediplomeerd verpleegster te vinden vertrok Mat voor een jaar als au pair naar Engeland.

In Londen woonde ze bij een domineesfamilie en volgde in vrije tijd cursussen in 'sociale psychiatrie' bij het Maudsley Hospital. Terug in Nederland vestigde ze zich in Groningen om in het Academisch Ziekenhuis aldaar haar A-opleiding af te maken. Onderwijl liet ze zich – aldus het BIG-Register - officieel registreren als B-verpleegster. In Groningen trouwde ze medio 1926 met Ybele Coehoorn, maar ondanks dat werkte Mat door, nu in de wijkverpleging.

In 1929 kreeg Ybele Coehoorn de kans om een meubelzaak over te nemen in Utrecht. Het echtpaar besloot dit risico te nemen en verhuisde naar Utrecht. Kort daarop stortte de beurs op Wall Street in en was er onder invloed van de economische crisis geen droog brood meer te verdienen in de meubelbranche. Zodoende werd Mat nu kostwinner; in die tijd een hoogst uitzonderlijke situatie. Aanvankelijk werkte ze als verpleegster in de Psychiatrische & Neurologische Kliniek te Utrecht. Vlak na de geboorte van haar dochter Hermien, in 1931, solliciteerde ze naar de functie van 'verpleegster voor maatschappelijk werk' bij de Willem Arntsz Stichting. Op grond van haar verpleegdiploma's, haar cursus bij het Maudsley Hospital en haar werkervaring als wijkverpleegster wilde geneesheer-directeur Engelhard haar graag aannemen als verpleegster voor de zogenaamde 'buitendienst'. Aanvankelijk wilde hij haar echter geen pensioenpremie beloven. Dat kon Mat zich niet permitteren als kostwinner van een gezin en dus weigerde ze. Daarop ging Engelhard overstag: hij belde haar op dat hij tot andere gedachten was gekomen. Hij zou haar aanstellen met recht op pensioen.

Coehoorn-Spilker was zo de eerste vrouw in Nederland, die zich 'psychiatrisch geschoold maatschappelijk werkster' mocht noemen. Haar werk hield vooral in dat ze ontslagen patiënten 'plaatste', zowel in een huis als bij een werkgever. Hoewel het economisch een slechte tijd was ging haar dat zeer goed af; de ex-psychiatrisch patiënten bleken welkome goedkope arbeidskrachten. Mat

plaatste ook mensen in gezinsverpleging; ze had zich daaromtrent georiënteerd in Gheel. Daarnaast stichtte ze in Utrecht twee rusthuizen (Huize Rustoord aan de Maliestraat en Huize De Pelikaan aan de Oude Gracht), die werden gerund door echtparen met beiden een verpleegopleiding. Ook fungeerde ze tussen 1937 en 1945 als eerste docent 'sociaal psychiatrisch werk' bij de opleiding in B-nazorg.

Tijdens de bezetting verrichtte Coehoorn-Spilker verzetswerk, onder andere door met de auto van de Buitendienst van de Willem Arntsz Stichting distributiebonnen en valse persoonsbewijzen te verspreiden. Daarnaast nam ze zelf twee joodse kinderen in huis. Een van hen zou gedurende de hele oorlog bij haar wonen en heeft zo overleefd. Volgens hem was haar motto in het leven: *Today is the first day of the rest of your life.*

Geneesheer-directeur Engelhard benoemde haar in 1945 tot directrice verpleging in De Willem Arntsz Hoeve, een functie die ze tot haar pensionering in 1960 zou bekleden en van waaruit ze in tal van commissies actief was. Zo vertegenwoordigde ze de Nationale Bond van Verplegenden in 1947 en 1949 op een congres van de International Council of Nurses, alwaar ze de ICN zover kreeg de Nederlandse B-opleiding alsnog te erkennen als een volwaardige verpleegopleiding. Daisy Bridges van de ICN werd toen een huisvriendin. Voorts greep ze in 1949 de kans om Frederike Meyboom voor te stellen aan Engelhard. Daarnaast sloot ze zich aan bij de 'sectie B-verplegenden' binnen de *Federatie der Nederlandsche Vereenigingen die de belangen van de Verpleging en de Verplegenden behartigen*. Deze 'Sectie' verschaftte de B-verpleegsters een forum waarmee zij tijdschriften, psychiaters en beleidsmakers voor hun standpunten konden winnen. Dat was belangrijk, want in de Nederlandse sociale psychiatrie stonden rond 1950 twee opvattingen tegenover elkaar. Mejuffrouw E. Lekkerkerker, medewerkster bij de Nationale Federatie voor Geestelijke Volksgezondheid en Marie Kamphuis, directrice van de Groningse dependance van het Centraal Instituut voor Christelijke Sociale Arbeid, waren voor de uitvoering van het sociaal-psychiatrische werk voorstanders van 'psychiatrisch-sociaal werksters' met een theoretische opleiding op HBO-niveau in *social casework*. Nederlandse psychiaters en leidinggevende B-verpleegsters daarentegen bleven voorstanders van verpleegsters met een B-diploma, in het bezit van ruime werkervaring in het omgaan met psychiatrische patiënten en enige bijscholing in sociaal-psychiatrisch werk, bijvoorbeeld via de opleiding in B-nazorg. Het in 1950 opgerichte Praeventiefonds van het Ministerie van Sociale Zaken ondersteunde *beide* opleidingen met subsidie, zo blijkt uit een publicatie van de Geneeskundig Inspecteur voor de Geestelijke Volksgezondheid P.A.F van der Spek uit 1952. Op den duur zouden de gebundelde verpleegsters het pleit echter winnen. De opleiding tot psychiatrisch-sociaal werkster werd namelijk in 1963 opgeheven, terwijl de opleiding tot sociaal psychiatrisch verpleegkundige zich na 1960 juist snel zou ontwikkelen tot HBO-opleiding. Het werkveld voor de afgestudeerden van deze opleiding groeide dan ook expansief.

Onderwijl participeerde Mat Coehoorn-Spilker van 2 maart 1953 tot en met 23 november 1960 ook in de Commissie Verplegingsaangelegenheden en de Voorlopige Verplegings Raad. Dit waren Commissies die belangrijk voorwerk leverden ten behoeve van de vernieuwing in de verpleegopleidingen (zie in de canon de Vensters 1951, 1957 en 1960).

Mat Coehoorn-Spilker overleed op 8 juli 1989 te Zeist.

Bronnen:

Interview met Hermien Coehoorn d.d. 2 mei 2004.

Interview met pleegzoon Dolf Grunwald, d.d. 11 mei 2004.

Bridges, Daisy Caroline (1967). *A history of the International Council of Nurses 1899-1964, the first 65 years*. London: Pitman Medical, 147.

Coehoorn-Spilker, Mrs. M. (1949). Nursing service: How to meet the demand in psychiatric nursing. *Congress Papers, The International Council of Nurses, Stockholm, Sweden*, 32-33, te vinden in het Archief van de ICN in Genève. In hetzelfde archief: Grand Council Minutes of Meetings held at Riksdagshuset, Stockholm, Sweden, June 8th, 9th and 10th 1949, by Miss Gerda Höjer, president,

- Annexe D, point VI.1, page 4. Met dank aan Mrs. Christina Santos, Information Coordinator of the ICN, Genève, emails 3, 11 en 19 november 2004.
- Leest, A.E. van der (1949a). Aan onze leden met B en A diploma of B diploma. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 2, 101.
- Leest, A.E. van der (1949b). Aan onze leden met B en A-diploma of B-diploma. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 2, 152-153.
- Leest, A.E. van der (1949c). Sectie B-verplegenden. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 2, 623.
- Leest, A.E. van der (1955). Contact hoofden van psychiatrische inrichtingen, *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 8, 573.
- Reineke, A. (1949). Verslag van het Congres te Stockholm. *Tijdschrift voor Ziekenverpleging* 2 [59], 322-325.
- Schlatmann, J. en E. Wolff (1985). Het psychiatrisch sociaal werk. Een terugblik. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 40, 1314-1328.
- Spek, P.A.F. Van der (1952). De geestelijke gezondheidszorg in de start van het Praeventiefonds. *Maandblad voor de Geestelijke Volksgezondheid* 7, 249-262.